

Vrije Universiteit Brussel

(Problematisch) spijbelen in Vlaanderen

Bram Spruyt (Bram.spruyt@vub.ac.be)

Gil Keppens (Gil.Keppens@vub.ac.be)

Onderzoeksgroep TOR (VUB)

OBPWO 11.03: “Van occasionele tot reguliere spijbelaar: een onderzoek naar het profiel van spijbelaars en de invloed van school en omgeving op spijbelen”

Gil Keppens, Bram Spruyt (Promotor), Lilith Roggemans: www.vub.ac.be/TOR

Met medewerking van Filip Van Droogenbroeck

Met dank aan Sven Sanctobin, Jessy Siongers, Mark Elchardus en Femke Wybouw

Uitgangspunt OPBWO- spijbelonderzoek

- Spijbelen als *belangrijk* fenomeen (signaalverzuim)
- Spijbelen als *moeilijk grijpbaar* fenomeen
 - Wat is spijbelen eigenlijk?
 - Al bij al geringe prevalentie van spijbelen
 - Vaak moeilijk te remediëren

Spijbelbeleid gevangen tussen *repressie* en *zorg*
- Spijbelen als voorwerp van *beleidsaandacht*

OBPWO-spijbelonderzoek

- Algemeen beeld van het voorkomen en de aard van spijbelen in Vlaanderen
- Verschillende aspecten spijbelen:
 - Niet-spijbelaars over spijbelen
 - Occasioneel spijbelen: bestaan er types spijbelaars?
 - Problematisch *geregistreerd* spijbelen (administratieve gegevens)

Onderzoeksmethode

- Zelfgerapporteerd spijbelen
 - 8 survey-databanken periode 2002-2013 (25871 II. 2de en 3de graad secundair)
 - 7 secundaire analyses (leerlingen + ouders)
 - 1 nieuwe bevraging (leerlingen + directie)
- Geregistreerd spijbelen (≥ 30 B-codes)
 - Cohorte
 - Cross-sectie
- 28 Diepte-interviews
- **Alleen gewoon secundair onderwijs, geen basisonderwijs of buitengewoon SO**

Zelf-gerapporteerd spijbelen: algemeen voorkomen

Leerlingen	%	Scholen	%
Nooit	69,9	Min	3,1
1 keer	11,6	Max	58,3
2 keer	5,1	Gemiddelde	27,9
3 keer	2,7	Standaardafwijking	11,0
Meer dan 3 keer	7,7		

- De overgrote meerderheid van de leerlingen spijbelt nooit
- Occasioneel spijbelen ontspoot niet altijd
- Spijbelen komt vaker voor in steden
- Duidelijke maar geen echt grote verschillen tussen scholen

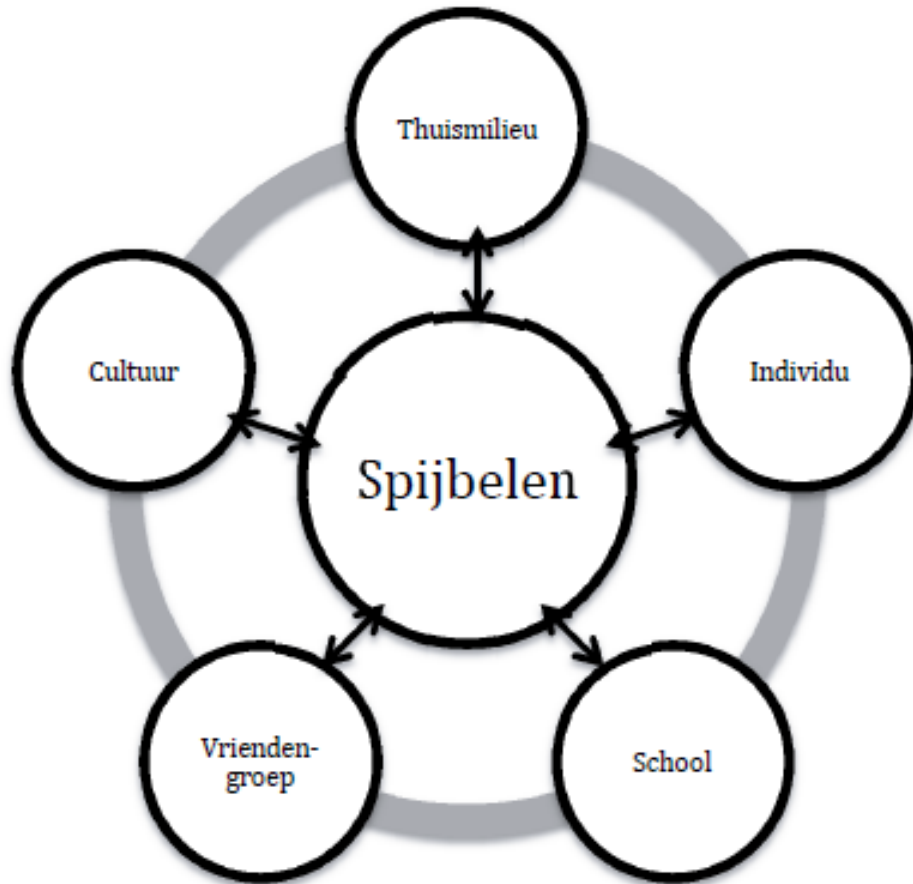
Zelf-gerapporteerd spijsbelen als fenomeen

Spijsbelen komt meer voor bij leerlingen:

- In de hogere leerjaren secundair onderwijs
- Jongens
- Bij jongeren uit sociaal-economisch achtergestelde gezinnen
- Jongeren met een migratieachtergrond/waar thuis geen Nederlands gesproken wordt
- Jongeren wiens vrienden niet op hun school zitten/ jongeren met oudere vrienden
- Jongeren met een problematische schoolloopbaan
- Jongeren met een intensieve vrijetijdsbesteding – bijjob tijdens de week (vooral horeca)
- Jongeren die technisch of beroepsonderwijs volgen
- Jongeren die schoollopen in scholen met veel spijsbelaars
- Jongeren die een slechte relatie met leerkrachten/ouders hebben

Spijbelen als een gebrek aan binding

Binding

-GEEN eigenschap van individuen

-WEL eigenschap van een relatie

Spijbelaars spreken vaak over 'het recht op vergeten'

Binding en het recht op vergeten

[Interviewer]: Wat had de school waar je veel spijbelde kunnen doen?

[Jonathan, 17 jaar]: *“Nieuwe kansen moet ik niet zeggen, want ge krijgt nieuwe kansen. Maar toch, ze kijken toch nog altijd terug. Ge krijgt een nieuwe kans, maar toch zitten ze nog altijd in hun achterhoofd van ‘die heeft dat en dat gedaan...’”*

Spijbelen en gender

- Occasioneel spijbelen komt vaker voor bij jongens in vergelijking met meisjes
 - Jongens meer aangetrokken door risico's en antisociaalgedrag
- Occasioneel spijbelen *enigszins* anders ingebed
 - Bij jongens: vaak meer schoolgerelateerde factoren + sterkere band met ander normoverschrijdend gedrag
 - Bij meisjes meer: gezinsgerelateerde + persoonsgeboden problemen
- **Implicatie:** spijbelen bij jongens is doorgaans meer zichtbaar soms ook onschuldiger en wordt vaker gesanctioneerd

Hoe kijken niet-spijbelende leerlingen naar spijbelen?

- Implicatie bindingsperspectief
 - Effecten spijbelen zitten ten dele ook in de *reacties van anderen* op spijbelen
 - Hoe kijken niet-spijbelers dan naar spijbelen?
- Twee belangrijkste bevindingen
 - Spijbeldefinitie: “niet gaan als je geen goesting hebt”, “wegblijven zonder goede reden”
 - Spijbelen: een beetje dom maar aantrekkelijk?
 - Toch vooral dom
 - Al bij al gering communicatiegehalte van spijbelen

Occasioneel spijbelen: nieuwe data

- *Frequentie* spijbelen
- *Duur* van het spijbelen
- Ouders/voogd op de hoogte of zelfs toestemming gegeven
- *Plaats* waar men de spijbeltijd doorbrengt
- Alleen of met anderen
- *Tijdstip* waarop beslissing tot spijbelen genomen werd
- *Wie* nam het initiatief
- Spijbelen om een *specifieke les* te missen

Spijbelen kenmerken

Kenmerken spijbelen	Rijpercentage
Plaats spijbeltijd: Thuis	55,8%
Plaats spijbeltijd: Openbare plaats (bv. café)	17,8%
Plaats spijbeltijd: 'verdoken' plaats (bv. bij vrienden)	9,0%
Ouders op de hoogte? Ja, maar geen toestemming	18,1%
Ouders op de hoogte? Ja, en ze gaven toestemming	34,5%
Ik was tijdens het spijbelen: alleen	39,3%
Ik was tijdens het spijbelen: bij schoolgenoten	28,9%
Ik was tijdens het spijbelen: bij vrienden die niet meer of naar een andere school gaan	15,7%
Ik besliste op het ogenblik zelf te zullen spijbelen	26,7%

Spijbelen kenmerken

Kenmerken spijbelen	Rijpercentage
Spijbelde NIET om een bepaalde les te missen	55,4%
Spijbelde <i>meerdere keren</i> of <i>vaak</i> om een bepaalde les te missen	19,7%
Spijbelde zonder dat iemand mij aanspoorde	79,5%
Spijbelde omdat andere schoolgaande vrienden het voorstelden	13,5%

- Kenmerken spijbelen gaan in tegen het gangbare beeld van spijbelen
- Ongeveer 60% van de leerlingen geeft aan dat zijn spijbelen nooit ontdekt werd

Occasioneel spijbelen

Drie spijbeltypes:

1. Thuisblijvers:

- Thuis – alleen – ouders op de hoogte - migratie-achtergrond – lage SES

2. Traditionele spijbelaars:

- Nooit thuis – in groep – ouders niet op de hoogte - lage SES – hoogste antisociaal gedrag

3. Ouder gedoogde sociale spijbelaars

- Zowel thuis als andere locatie – in groep – ouders op de hoogte – autochtoon - middenklasse

Occasioneel spijbelen

Drie spijbeltypes:

- variëren onderling maar in beperkte mate naar achtergrond/schoolloopbaan,...
 - rapporteren allemaal minder binding
 - rapporteren allemaal meer antisociaal gedrag
-
- een sterke relatie met geoorloofde afwezigheid
-
- hebben allemaal een sterke relatie met luxeverzuim

Spijbelen en luxeverzuim

- Veel beleidsaandacht ... en terecht!
 - Van de leerlingen die met toestemming van de ouders spijbelde
 - deed 11% 'iets leuks'
 - en ging nog eens 11% op vakantie
 - Van de leerlingen die minstens 1 keer spijbelde
 - spijbelde 44% voor of na de *zomervakantie*
 - spijbelde 55% voor of na een *schoolvakantie*
- Maar de problematiek is toch complex
 - Rol migratie en bezoeken thuisland
 - Ambivalente rol 'verplicht doktersbriefje'

Maakt de school het verschil?

- 4 pijlers van goed verzuimbeleid
 - Informeren en sensibiliseren
 - Zit doorgaans vrij goed
 - Preventie
 - Begeleiding
 - Sanctionering
 - Veronderstelt binding!
 - Doorgaans sanctioneren we te laat
- Goed beleid is beleid dat gedragen wordt door directie, leerkrachten en leerlingen
 - Hoe verhoudt de perceptie van directie zich tot die van de ll. ?

Maakt de school het verschil?

- Inschatting directeurs % spijbelen en effectief aantal spijbelaars
 - Relatief zwak voor zelfgerapporteerd spijbelen
 - Sterker voor het aantal geregistreerde problematische afwezigheden
- Belang *autoritatieve schoolstijl*
- Hoe groter de discrepantie tussen de perceptie van de directie en deze van de leerlingen, hoe meer er gespijbeld wordt.
- Schooleffecten blijken groter voor het *overwegen* te spijbelen dan voor het effectief spijbelen

PA: Problematische afwezigheden

'Nu is hij op geen enkele school meer welkom', zegt zijn moeder. 'We zitten vast. Alles wat ik maar kon bedenken, heb ik uitgeprobeerd. Ik sprak met mensen van het Centrum voor Leerlingenbegeleiding (CLB), met leerkrachten, met de schooldirectie. Ik zat letterlijk meer op school dan hij.'

PA: Problematische afwezigheden

Minstens 30 halve dagen van geregistreeerde problematische afwezigheid

Cijfers schooljaar 2012-2013

- 1,6 tot 2,0% van de schoolbevolking
- Extreme verschillen types onderwijs
 - Voltijds gewoon onderwijs: 0,9%
 - Deeltijds Beroepsonderwijs: 36,7%
- Proportie scholen die een melding maken
 - Gewoon secundair onderwijs: 57,0%
 - Deeltijds Beroepsonderwijs: 100,0%

PA: Problematische afwezigheden

- Hoe universeel is de toename in PA's?
- Wat is het profiel van leerlingen met melding PA?
- Wat zijn de gevolgen in termen van de verdere schoolloopbaan?

TABEL 9.3: MELDING PROBLEMATISCHE AFWEZIGHEDEN IN HET VLAAMS SECUNDAIR ONDERWIJS UITGEZET NAAR ONDERWIJSTYPE EN SCHOOLJAAR (PERCENTAGES T.O.V. SCHOOLBEVOLKING)

Onderwijstype ^a	Schooljaar						Relatie
	2007-2006	2008-2007	2009-2008	2010-2009	2011-2010	2012-2011	ve toena me Ratio
Totaal voltijds onderwijs	0,6	1	0,7	0,8	0,9	0,8	1,3
Eerste graad	0,4	0,4	0,5	0,6	0,6	0,5	1,2
aso	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	1,0
bso	2,3	2,7	2,8	3,0	3,5	3,3	1,4
tso	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	1,3
kso	0,7	0,9	0,8	0,6	1,0	0,9	1,3
dbso	28,2	32,5	31,3	32,7	33,1	37,5	1,3

Evolutie aantal scholen dat 30 PA's meldt tussen 2001-2001:

Voltijds onderwijs: 50,4 – 57,7%

Deeltijds onderwijs: 93,6 – 100%

PA: duiden

- Wanneer ontspoot spijbelen?
- [Interviewer: “En daarna?”] *“Dat geeft geen kick meer gelijk in het begin. In het begin deed ik het nog echt voor de kick. En daarna deed ik het gewoon omdat ik geen zin had. En als ze mij dan zouden pakken, ja ok, dan hebben ze mij gepakt, en dan zal ik mijn straf aanvaarden. Maar ik heb wel die les niet moeten volgen”* (Jonathan, 17 jaar).

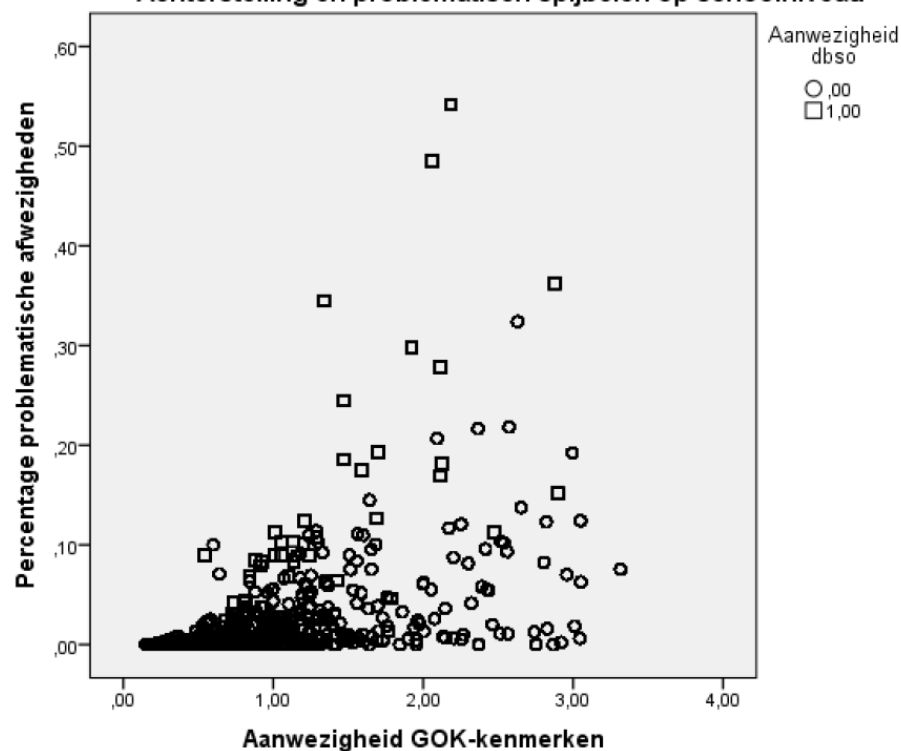

PA duiden: bij wie ontspoord spijbelen?

- Individuele kenmerken
 - Gender
 - maar varieert naar type onderwijs
 - en naar achterstelling
 - Rol etniciteit
 - Rol type onderwijs
 - Rol achterstelling
 - Echter, die categorieën zijn eigenlijk te breed!
- Schoolkenmerken
 - Leerlingen die les volgen in scholen met een meer achtergesteld publiek hebben een grotere kans op PA *ongeacht* hun eigen kenmerken

Achterstelling en problematisch spijbelen op schoolniveau

TABEL 9.9: AANWEZIGHEID VAN FINANCIERINGSKENMERKEN NAAR ONDERWIJSVORM

Onderwijsvorm	Gemiddelde	N	Standaard afwijking
bs0	1,29	73881	1,15
tso	0,78	90411	0,97
aso	0,55	114798	0,86
kso	0,73	6243	0,85
dbso	1,57	7871	1,09
Totaal	0,84	293204	1,03

PA: Gevolgen

Wat zijn de resultaten van problematisch afwezige leerlingen in het schooljaar waarin 1ste PA behaald wordt ?

Uitkomst einde schooljaar 1ste PA	%
Geslaagd	21,8
Deels geslaagd	4,4
Niet Geslaagd	49,1
Uitgestroomd	24,6

PA: Gevolgen

- Meisjes gemiddeld grotere kans op slagen na PA
- Slaagkansen liggen hoger in BSO en DBSO
- Kinderen uit meer geprivilegieerde gezinnen hebben een hogere slaagkans
- Indien geslaagd, ook een aanzienlijke kans om het volgende schooljaar te slagen (♀: 51,3%; ♂: 36,4%).

Spijbelen in het deeltijds onderwijs duiden

- Meisjes in DBSO spijbelen meer dan jongens
 - Selectief-effect
 - Moederschapsrol
- Leren – werken: uitdagingen
 - Vandaag nog te vaak het onderwijs van de laatste kans
 - Enorme heterogeniteit onder leerlingen
 - Jongeren zien zichzelf vooral als werknemer
 - Relatief geringe binding (vaak vanwege negatieve schoolervaringen)
 - Werknemer-identiteit ook cruciaal om het op de werkvloer goed te doen

Besluit en discussie

- *Beeld van spijbelen past niet bij de realiteit van spijbelen*
- Pakkans verhogen ipv sancties verzwaren
 - Niet minder investeren in jongeren, maar meer en anders
- Spijbelen toont de limieten van een massabeleid, in het bijzonder voor het deeltijds onderwijs
 - Implementatie van maatregelen

Besluit en discussie

- Zwakste schouders dragen de zwaarste lasten
 - Duidelijke compositie-effecten in scholen van zowel achterstelling als aanwezigheid spijbelaars
- Autoritatieve schoolstijl: ambitie voor leerlingen
- Differentiatie van het lerarenberoep
 - “[Leerlingen]: Moesten ze van alle leerlingen zo’n mapje bijhouden...”